למתבייש מאחרים והיכא מנח להו אמר

רבי יצחק א במקום תפילין שנאמר י לשום

לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר:

רחוב תיבה ושקים אפר אפר קבורה ומוריה

סימן: למה יוצאין לרחוב 6 ר' חייא בר אבא

אמר לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה

עצמנו בפרהסיא ריש לקיש אמר גלינו

גלותינו מכפרת עלינו מאי בינייהו איכא

בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא

ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר

אמר ר' יהושע בן לוי לומר כלי צנוע היה

לנו ונתבזה בעוונינו ולמה מתכסין בשקים

אמר ר' חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין

כבהמה ולמה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה

אמר רבי יהודה בן פזי כלומר 2 עמו אנכי

בצרה ריש לקיש אמר 3 בכל צרתם לו צר

אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן

דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע

לי כוליה גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל

אחד ואחד פליגי בה ר' לוֹי ט בר חמא ור'

חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך

כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של

יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם

למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר'

לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר ב הרי אנו

חשובין לפניך כמתים וחד אמר 9 כדי שיבקשו

עלינו מתים רחמים מאי בינייהו איכא

בינייהו קברי עכו"ם מאי ⁴ הר ۵ המוריה פליגי

בה ר' לווי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר

שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר

שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים: הזקן

שבהן אומר לפניהן דברי כבושין: ת"ר אם

יד א מיי' פ"ד מהלכות תעניות הלכה א טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א: שו ב מיי׳ שם הלכה יח :מים"ע שם ס"ג: מו ג מייי שם הלכה ד נוש"ע שם ס"ל: יו ד מיי פ"ב מהלי תשובה הלכה ג:

יח ה מיי׳ פ״ד מהל׳ תעניות הלכה ג [ד] טוש"ע א"ח סימן מקעט סעיף א [וסימן

תורה אור השלם

ו. לשום לאבלי ציון לתת יו. לְשׁרּוֹ פְאֵר תַּחַת אֵבֶּר שֶׁמֶן לְשָׁרוֹ תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה שָׁשׁוֹן תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה תהלה תחת רוח בהה מַטַע יִיָּ לְהַתְפָּאֵר: ישעיהו סא ג

שעיהו סא ג. 2. יִקְרָאַנִי וְאֶעֻנֵהוּ עִפּוֹ אָנֹכִי בָצָרָה אחלצהוּ יְאֶעֲבוּווּ עִבּוּוּ ה אֲחַלְצֵהוּ תהלים צא טו ואכבדהו: וְאַכּבְּדַהוּ: תהלים צא טו 3. בְּכָל צְרְתָם לוֹ צְר וּמִלְאַךְ פָּנֶיו הוֹשִׁיעָם בְּאַדֵּבְתוֹ וּבְחָמִלְתוֹ הוּא גָאָלָם וְיָנַשְׁאַם כָּל יְמֵי עוֹלֶם: ישעיהו סג ט 4. וַיַּחַל שָׁלמה לְבָנוֹת אַת ימי עולם: בֵּית יְיָ בִּירוּשְׁלֵם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִיד אביהו אשר הכין במקום

וירא האלהים את מֶעשֵׁיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדְּרְכָּם הָרְעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׁוֹת לְהֶם וְלֹא עָשָׂה: יונה גי 6. וְיִתְבָּטוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהַמָּה וְיִקְרָאוּ אֶל אֱלֹהִים בְּחָוְקָה וְיָשָׁבוּ אִישׁ אֱלֹהִים בְּחָוְקָה וְיָשָׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן הַחַמָּס אשר בכפיהם: מְבַּטֶּה פְּשָׁעָיו לא יַצְלִיח ומוֹדֶה וְעוֹב יְרָחָם: משלי כח יג

משלי כח יג 8. נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל בַּפְּיִם אֶל אֵל בַּשְּמְיִם: איכה ג מא

רבינו חננאל

והיכא מחית ליה לאפר זה בראשו. במקום תפיליז. . שנאמר לתת להם פאר תחר שנאכו לחות להם פאו חות אפר. יוצאין לרחובה, כדי לשבר הצבור לבם, כלומר לקיש אמר שתחשב לנו גלות. מוציאין את התיבה לרחובה א׳ ר׳ יהושע בז לוי כלי צנוע היה לנו [ונתבזה]. נתינת אפר על גבי התיבה משום שנאמר בכל צרתם לו צר. ולמה נחשבנו כבהמה. וכל אחד נותן אפר בראשו לומר הנה אנו כאפר, [וי״א] אולי יזכור זכות אפרו של יצחק. ופעמים שיוצאין לבית הקברות. אומ' שיבקשו מתים עלינו רחמים. מאי הר המוריה. הר שיצא ממנו הוראה לישראל. ויש אומרין שיצא ממנו מורא . לאומות. [ירושלמי]. ונותנין ורבנן חד אמר חטא הנשיא הגדולה במקומה. כל ישראל הגדולה. וחד אמר לפי שחטאו הלמד והמלמד, למסניים מאחרים. דאיכא עגמת נפש טפי ומשום חשיבותם הם במקום תפידין. פירוש לחת האפר במקום הפאר דאילו התפילין נקראו פאר כדכתיב לשום לאבילי ליון לתת להם בנסינת אחרים וסגי להו בנסינת עלמן: פאר סחם אפר. ש"מ פאר וגו': איבא בינייהו דגלו מבי בנישתא לבי בנישתא. במקום חפילין דכתיב בהו (יחוקאל כד) פארך חבוש עליך ואמרינן פירוש למ"ד משום גלות איכא ולמ"ד משום פרהסיא ליכא דהא בי כנישחה הוי כמו בלנטה:

אפר מקלה. פירוש חותו חפר הוה מדבר הנשרף מעלמות אדם כדי לזכור עקידת ילחק דאלמלא שלא היה בא אלא כדי לומר שהרי אנו לפניך כאפר כמו כן מהני עפר סתם והיינו פירוש איכא בינייהו עפר סתם:

יוצאין לבית הקברות. מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט' באב שהרי ט"ב הוי תענית לבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים:

דך שיצאה ממנו הוראה לישראל. י"מ ^{כ)} דוה ירושלם שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) (ד) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי לדק מלך שלם ונקרא ירושלם על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלם בין למ"ד למ"ם על שם שלם וההר נקרא מוריה על שם תורה כדכתיב וישעיה ב) כי מליוו תלא תורה וכתיב (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב והוא לשכת הגזית. המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יצא מורא לעובדי כוכבים במתן תורה כדכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה אי נמי רצה לומר דירושלם נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים: אדם שיש לו צורה. פירוש בעל קומה כדי שישמעו דבריו ויקבלו ממנו להמריך הלב ופרקו נאה פירוש כשעמד על פרקו אפילו כשהיה בחור היה בלא שם רע:

מתביישים מאחרים אבל שאר בני אדם דלא חשיבי לא מתביישי

(ברכות דף יה.) אלו תפילין ומתרגמינן

נמי טוטפתך הויין עלך והיכא מניחין

תפילין במקום שמוחו של תינוק רופף: בלינעא. בבית הכנסת: גלינו. שיצאנו מכניסתנו: (כ) גלוסינו. תהא מכפרת עלינו: דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא אחריתא. גלות איכא פרהסיא ליכא: נמבוה בעוונינו. וידוי: [ולמה מסכסין]. חוגרין שקין. תנינן בירושלמיי שהיו חוגרין שקין ויולחין לבית הקברות ותוקעין בקרנות ובעי ליה מיבעיה שקין למה ובית הקברות למה ותקיעת שופר למה: כבהמה. דמשטר בהמה נינהו מנולה של עזים: עפר סתם. שאינו אפר מקלה זכירת אפרו של יצחה ליכא. סתם לא גרסינו אלא איכא בינייהו עפר: קברי ערו"ם. במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי׳ על עלמן ליכא כל שכן עלינו: מאי הר המוריה וכו'. איידי דאיירי בפלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר מוריה דאברהם קרא למקום העקידה הר יראה וכתיב (בראשית כב) ח' אל ארץ המוריה: חד אמר הר שילא (ג) הוראה. תורה לישראל כי מליון תלא תורה (ישעיה ב) יורו משפטיך ליעקב (דברים לג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל: מורא לעובדי כוכבים. ששומעין גדולת ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם שמעתי. לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים במתן תורה דכתיב (תהלים עו) ארך יראה ושקטה: אע"ג דלאו חכם. אלא עם הארץ בתמיהה הא ודאי חכם עדיף: אם יש וקן והוא חכם. אומר זקן והוא חכם: אדם של לורה. בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו להמריך את הלב: מאי אמור. אנשי נינוה דכתיב בחזקה דמשמע בכח ונילוח דין: ש' מי נדחה מפני מי. הוי אומר לדיק מפני רשע: אם אין אתה מרחם כו'. כלומר כשם שאתה אומר לרחם על אלו דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו כן תרחם עלינו: מריש. קורה: בירה. מגדל: שיש בידו עבירה. גול: ואינו חוור בו. לשלם את הגול למה הוא דומה וכו': נשא לבבנו אל כפים. עם הכפים לריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו: מטופל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה להתפרנם שלבו דואג עליו ןוהוא לריך לקרות מקירות לבו עליהן]: ויש לו יגיעה. שמתכוין יותר בתפלת הגשמים: ופרקו נאה. מפרש לקמן י: ושפל ברך. עניו: ומרולה לעם. נוח לבריות ומסכימין לתפלתו: נעימה. בסומי קלא שמושך הלב: ורגיל לקרות כו'. שיהו הפסוקים של תפלה סדורין גפיו:

לו) [גיי לטים טמנו לכי טמנו כוי], ב) [גיי ריייף וראיים רי לוי בר לחמא ורי חמא בר סיי בני לחנמו זר מונמו בר חנינא], (ג) [בילקוט שה"ש ד' אלך לי אל הר המור כו' הר המור פליגי בה כויז. ד) ומגילה י פליה פטל | יי) [מהימט], ד) [מוספת' פ"א], [ליתא ברב אלפסי וגם בהרח"ש ע"שו. ז) ופ"ב ה"חו. בהרמ"ם ע"ען, ז) [ע כי ז יק, ס) [עי חדושי אגדות], ט) [ד"ה מי אחרי ד"ה אם אין], י) וע"בו. כ) וכל זה נתבחר נמדרש רבה בראשית פ' נ"ו והביא הערוך ערך ירושלס],

הגהות הב"ח

(h) גמ' עלוב ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול לדיק . ורשע כו' ומחזיר מריש לבעליו. י"ב חמסן יהיב דמי ולא רצו ליפטר במעות: (3) רש"י ד״ה גלינו כו׳ וד"ה גלותינו כו׳ הד"ח: (ג) ד"ה חד חמר הר שינה ממנו הורחה לישראל תורה שנאמר כי מליון: (ד) תום' ד"ה הר כו' הר ה' יראה וה"פ מתחלה היה נקרא כך שלם כדכתיב ומלכי לדק מלך שלם ואח"כ נקרא ירושלים:

גליון הש"ם

גבורא כדי שיבקשו עלינו רחמים. עיין סוטה דף לד ע"ב תום' ד"ה אבותי:

מוסף רש"י

נשא לבבנו אל כפים. נשח לבבנו באמת להקב"ה כאדם הרוחץ בנקיון כפיו שמשליך מידיו כל טינוף (איכה ג מא).

רבינו גרשום

פאר. זו תפילין, דכתיב פארך חבוש עליך. דגלו מבי כנישתא ולבי כנישתאן. טבי כנישונא (לבי כנישונא). למ״ד גלות הא איכא למ״ד פרהסיא ליכא. **הרי אנו** חשוביז לפניו כבהמה. שהרי וושובין לפניו כבוזמוז. שוויי לובשין שק שהן של שיער בהמה. א"ב עפר סתם. למ"ר הרי אנו חשובין לפניו כעפר, שיזכור אפרו של יצחק, מיבעי ליה אפר מקלה. **קברי** אנו חשובין כמתים, ה״נ מצי למיפק לך לקברי אבות של גוים, ומ״ד כדי שיבקשו צלינו רחמים איבעי להו צלינו רחמים איבעי להו למיפק לקברי ישראל. מאי הר המוריה. למה נקרא שמה הר המוריה. למה נקרא שמה הר המוריה. ל) דאברהם הר המוריה. ^(†) דאברהם קראו יראה, ומלכי צדק י קראו שלם, ועשה הקב״ה פשרה ביניהם וקראו ירושלם. הר (המוריה) שיצאה ממנו לישראל. שכן סנהדרין בלשכת הגזית ומורין הוראות. **דברי** כיבושין. דברים שאדם מכבש ללבו. מי נדחה מפני מי. כלומר דחה גזירתם מלפנינו. מריש. קורה. ועוזב. מלפנינו. מריש. קורה. ועוזב. שחוזר בו. ורגיל. להתפלל, שצ"ל זכרונות ושופרות. אלא בר"ה. ואומר חותמיהן. שחותם בברכה לכל פסוק. שווונט בבוכו לכל פסוק. מיטפל (ובנין) [ואין] לו. כלומר, שיש לו טיפול בנים ואין לו עושר. ויש

דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אמר אביי הכי קאמר יאם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכז מצינו באנשי גינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא יוירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה יויתכסן שקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו יויקראו אל אלהים בחזקה מאי אמור אמרו לפניו ירבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב 🕫 צדיק ורשע מי נדחה מפני מי ישובו איש מדרכו הרעה ומן החמם אשר בכפיהם מאי ומן החמם אשר • בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה האדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם י שתופם שרץ בידו שאפי׳ מובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו מבילה זרקו מידו כיון שמבל בארבעים סאה מיד עלתה לו מבילה שנאמר יומודה ועוזב ירוחם ואומר * נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן - עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל יי (איזהו רגיל) ר' יהודה אומר ממופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן ויהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי

יש זקן אומר זקן ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אמו זקן

לו יגיעה בשרה ששרותיו יישלו נעימה. שיודע לבסם קולו. והוציא את הפר אל מחוץ למחנה, שידעו הכל חטאתו של כהן גדול. נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים. נשוה לבבינו לכף זרועות שצריכין לגשמים. וביתו ריקם. שאין לו עושר. שפל ברך. עניו. ויש לו נעימה. שיודע לבסם קולו. והוציא את הפר אל מחוץ למחנה, שידעו הכל חטאתו של כהן גדול. נשא לבבינו אל בשמים. שלשה דברים מבטלין רוע גזירה, תפילה צדקה תשובה, יני בשם שבך יו ביקרו כן בערו בני האור בני האור אי אר בשבור ב-ששרו רבי בשברין היו באורה, ורבקשו פני רו ביקרו הפ ושלשתן בפסוק אחד נאמרו, רכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ורתפללו ויבקשו פני. רתפללו זו תפילה, ויבקשו פני זו צדקה, שנא׳ אני בצדק אחזה פניך, וישובו (איש מדרכו הרעה) (מדרכיהם הרעים) זו תשובה. מה כתוב תמן, ואני אשמע (הין) השמים.

א) נראה דחסר כאן איזה תיבות ואולי צ"ל דירושלים נקראת על שם אברהם וכו' ועי' בתוס' כאן ד"ה הר.

היינו

ולמה [יוצאין] בבית הקברות, אם נתחייבנו רעב הרי אנו רעבים מתענים, ואם נתחייבנו גלות הרי גלינו ממקום למקום, ואם נתחייבנו מיתה [הרי אנו בבית הקברות כמתים. וקרצו לבכם ואל בגדיכם. אם קרעתם לבבכם בתשובה אינכם קורעים בגדיכם בגדיכם ברשובה אינכם קורעים בגדיכם ברשובה אינכם קורעים בגדיכם על בניכם, כי חנון ורחום הוא מאריך (חמיה) [רוחיה]. תנו רבנן אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם ואם לאו אומר אדם של צורה, אחינו לא שק ותענית (גומרים) [גורמין] אלא תשובה ומעשים טובים גורמים, שלא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה. אפילו מי שגול מריש ובנאה בכירה היה מקעקע הבירה כולה ומחזיר המריש לבעליו. תנו רבנן אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו דומה למי שיש בידו שרץ שאפילו הוא טובל בכל מימות שבעולם אין [ורגיל. תנו רבנן אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה או בתילה מים אין מורידין לפני התיבה זקן ורגיל. תנו רבנן אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה און ורגיל. תנו רבנן אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה דקן ורגיל. תנו רבנן אנ"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה און הרגיה.